

IZ OŽILJKA JOŠ UVIJEK VRIJEDI KRVARITI

ESEJ O JEDNOJ TAJNOJ SPOSOBNOSTI NADAHNUĆA

Mario Evetović

student V. godine Filozofsko-teološkog studija

Iz semantičkog ugla gledanja, isticanje duhovne komponente nadahnuća može djelovati krajnje nepotrebno ili čak i besmisleno. Teško je uopće započeti promišljanje o nečemu što se uobičajava nazivati *inspiratio* bez prizivanja u svijest stvarnosti koju poznajemo kao *spiritus*. Misterija koji čovjek, gonjen sebi pripadajućom nuždom, konstruira u manje ili više uporabljiv koncept. Pojma koji, zarobljen u okvire racionalne komunikacije, pokušava izraziti nešto izvan sebe samoga, pokušava izraziti ono što izražavanje samo po sebi pretpostavlja i što ga utemeljuje, pokušava riječnom pijesku na obalama ravničarski posmrtnog ušća opisati čvrstu i prohladnu stijenu iz koje potok izvire živahno. Ipak, bez toga pojma, vidimo, nema govora o nadahnuću. No, otkriva li nam jedan takav neuhvatljivi pojam išta korisnog o samom fenomenu nadahnuća ili od njega čini još jednu odbojno generaliziranu kategoriju pod čiji domet, paradoksalno, možemo nagurati svaku ljudsku misao kojom se *trska* izdiže iz očekivanosti? Nemojmo se tako hrabro otiskivati u rezignaciju, kako bi to – ako ne bi baš rekli – nedvojbeno makar pomislili ljudi velikih srca i još veće želje za jahanjem beskrajnim pokislom poljanama novih (ali prastarih) otkrića – neizlječivi ljubitelji mudrosti! O crtajmo prvo kakve-takve obrise onoga na što mislimo pod pojmovima duh i nadahnuće.

Na početku bi možda najpoštenije bilo opravdati ono što smo rekli o okvirima racionalne komunikacije. Najosjetljivije djelovanje razuma možebitno se otkriva u njegovoj sposobnosti pojmljenja. Sposobnosti stvaranja pojmova. Sposobnosti da se iz mora jednoličnosti neodstupanja od svekolike mnogosti svijeta, *odabere* ili *otkrije* posebnost jednosti; da se iz sveukupnog bezimenog podražaja stvarnosti artikuliraju posebnosti određenih elemenata postojanja. Određivanje, odnosno primjećivanje kao takvo. Još prije imenovanja tih i takvih, to jest bilo kakvih, posebnosti, pojmljenje je samo *u-posebljivanje* – pronalazak posebnosti i njihovo osvješćivanje. Kao takav, pojam po sebi je temeljni uvjet komunikacije, koja se onda razumije kao razmjena i poopćavanje pojma ili kasnije sve kompleksnijih pojmovnih sustava. U tom je kontekstu važno (premda možda i ubitačno) biti iskren prema sebi i priznati kako je pitanje: je li *ratio* nešto što smijemo misliti kao stvarnost posve ukorijenjenu u prvotne postavke

prirode? posve opravdano postaviti i u njemu tražiti uzroke vlastite nesanicice. S obzirom na navedene postavke, razum i njegovi pojmovi nisu integralni dio *netaknute* prirode i neprimijećene mnogolikosti bez razlika i značaja, već njihovi *komentari*. Razum je taj koji pojmeći *stvara* razlike i *odabire* značaj u danoj mu stvarnosti. Bez promatrajućega oka, teško možemo razvijati diskurs o primijećenim pojedinostima. Diskurs koji tada nazivamo *racionalna komunikacija*, ili komunikacija uopće. Svaki je pojam tada na određeni način iskorak iz te iracionalne datosti. Dakako da u tim i takvim okolnostima, nije lako promišljati o motivaciji (raz)uma da pokuša konstruirati pojam kojim želi govoriti upravo o tom svom stanju iskoraka, ali je neprijeporno do toga došlo kada su ljudi počeli govoriti o *duhu*. Zato smo na početku ovog skromnog promišljanja, možda i brzopleto, rekli kako pojam duha želi misliti nešto izvan okvira u koji je, kao pojam, zaglavljjen; želi, dakle, misliti iskorak iz stvorene stvarnosti. Poput svjetlosti koja bi htjela rasvijetliti svjetlo, vratiti se unatrag i obasjati svoje izvorište.

Stari su Židovi, čini se, dobro razumjeli ta obilježja *duha*. Njihov *Ruah Jahve* lebdio je iznad voda prije Božje stvarateljske igre, slikovito, u pjesničkoj formi Prvog izvještaja o stvaranju, odražavao je te prastare ljudske slutnje o kategoričkom iskora-ku izvan neosobnog svijeta. Isti *Ruah*, Bog udiše (na latinskom prijevodu doslovno: *inspirira*) u čovjeka kada mu, u Drugom izvještaju o stvaranju dariva dušu. I čovjek postaje svjestan svoje okoline i imenuje sve stvorene vrste, upravo po svom razumu, to jest po duhu. Imenuje, odnosno pojmi stvarnost oko sebe. U kontekstu takve fabule iz Post 2, čovjek sam nije imao potrebe samostalno pojmiti vlastiti odmak od svijeta smišljanjem pojma *duh*, jer taj se pojam već nalazi na obzoru pretpostavki inteligentnog stvaranja. Povijesno gledano, u nekom se trenutku čovjek odlučio uhvatiti u koštac sa svojom sviješću. Dakako, teško je misliti okolnosti u kojima ljudsko biće razvija samosvijest izolirano od razvitka svijesti o samosvijesti. Trenutak u kojem *homo sapiens* otkriva moć pojmljenja, usko je vezan uz trenutak u kojemu je on te moći svjestan, iako ne treba misliti da su se ta dva trenutka vremenski poklopila. Dakle, nekako je čovjek svoje stanje domislio i kroz neko neodređeno razdoblje zadovoljio se pojmom *duh*. Bilo kako bilo, naše imenovanje/pojmljenje/domišljanje svijeta posljedica je onoga što pojмимо kao trenutak *inspiracije*. To je stanje odnosa u koji osoba stupa s praizvornom sviješću o specifičnom položaju ljudske vrste u univerzumu; položaju inteligentnog komentatora, razumskog promatrača, ocjenitelja i iskusitelja; položaju onoga koji može djelovati na prirodni svijet, stvarajući *neprirodne* realitete i dajući im smisao, kako u materijalnom, tako i u nutarnjem, umno-duhovnom smislu.

Svaka moguća čovjekova prepreka izazov je za njegov duh. Svijet neumorno insistira na nužnosti čovjekovog kreativnog djelovanja, koje, dakako, posebice pada upravo na njegov duh. Iz dana u dan, pri svim vremenima svijesti, čovjek je nemoćan pred zahtjevom za mišljenjem, za pojmljenjem. Bez prestanka potrebuje inspiraciju, utjecanje žive duše koja ga uzdržava u njegovoj ljudskosti. To su mjesta gdje ona igra svoju stalnu i neprimjetnu, tešku ulogu od presudne važnosti. Pred posebno značajnim izazovima ista inspiracija, pak, djeluje izričitije, glasnije, opipljivije. U tamnim noćima duše, kada se ljudska, svejedno je li individualna ili nekakva kategorija kolektivne svijesti, gleda u oči s onim što se ustalilo nazivati *egzistencijalnim pitanjima* (u svim svojim raznolikim inačicama), inspiracija postaje toliko očevidno prisutna (jer je toliko potrebna) da joj se mora dopustiti da eruptira na bilo kakav izvanjski način. Čovjek stvara. Umjetnost. Novi svijet. Vidi u njemu neizmjereno dalje nego što bi bilo moguće promatraču bez duha. Nadahnuće je, stoga, ono što nam dolazi u pomoć kada se duh nalazi pred razmjerno velikim izazovom. Onda kada mu je potrebna nadopuna. Doslovno se radi o prapovijesnoj bitci između ljudskog identiteta, koji u svijetu vidi smisao, i trajne svijesti o pripadnosti tom istom svijetu koja čovjeka do smrti straši besmisлом. U toj je bitci nadahnuće i vojskovođa i udarnička snaga prvih crta. Uvijek na strani čovjeka. Uvijek ljudska. A opet, inherentno odmaknuta od njegove prirode. Sposobna mu je zacijeliti rane, ponijeti noge naprijed, napisati nova pisma i odaslati ih u zalazak sunca, poput metka koji u nebo ispaljuje zadivljeno oko – ono vidi smisao u ljepoti čestica svjetlosti koje se pod određenim kutom sudaraju s molekulama Zemljine atmosfere i razbijaju u crvene, žute i ružičaste nijanse vidljivog spektra svjetlosti – ono vidi zalazak Sunca.

Ipak... i ovaj put treba biti prema sebi, nadasve, pošten. Moć nadahnuća koju smo netom opisali posve je poznata. U biti, točno se tako pojam nadahnuća i rabi. Kada u općenitoj svakodnevnici čujemo za njega, uvijek ćemo ga razumjeti kao čovjekov nutarnji nagon da se izdigne iznad, za duh zahtjevne, zaraćenosti smisla i besmisla i posegne za slobodnim stvaralačkim djelovanjem. „Bio sam žalostan, pa sam imao inspiraciju za pisanje.“ No, postoji još jedna, u neku ruku, tajnovita moć nadahnuća, kojoj smo isto, bar s vremena na vrijeme, dužni iskazati pozornost. U korist lakšeg tumačenja, opet se vraćamo prevažnom kršćanskom vrelu. Ovaj put, preskačući velik dio, svoj promišljajući pogled upiremo u posljednje biblijske knjige, odnosno u Četvrto evanđelje.

U četrnaestom poglavlju Evanđelja po Ivanu, pisac iznosi teološka promišljanja koja naizgled ne govore mnogo o nadahnuću. No, iz ugla iz kojeg mi pristupamo toj perikopi, uz malo dublje angažiranu refleksiju, korelacija postaje posve očevidna. Isus Krist se obraća svojim učenicima i otkriva im pojedinosti o načinu na koji se Bog Otac preko Njega objavljuje. Odmah poslije toga, Krist učenicima obećava poslanje duha života, kojeg naziva Paraklet (odvjetnik, branitelj). Duh, Paraklet, podsjećat će učenike na nauku i život Kristov. Posadašnjavat će Njegovu prisutnost. Dozivat će im u sjećanje i u njima trajno uprisutnjivati Njegovu snagu. Činit će ih slobodnima od konzervativističkih nastojanja hermetički zatvorenog pogleda na svijet i život, koji se drži statičnih razumijevanja. On će biti s učenicima u svakodnevnom hodu, u dinamici rasta i uvijek novih (a starih) nesigurnosti. Pred novim će ih izazovima, Paraklet nadahnjivati (ne zaboravimo da se ovdje radi o Duhu Svetom, kako ga tumači *ivanovska zajednica*) novim shvaćanjima istog nepromjenjivog nauka Kristovog, to jest nauka objavljenog od Boga – istog onog Boga koji u Knjizi Postanka stvara čovjeka i inspirira ga *iskorakom iz ostatka stvorenja*. Neka se ne zaboravi ni to da se u istoj perikopi četrnaestog poglavlja Evanđelja po Ivanu za Parakleta kaže upravo to da ga svijet ne može primiti, da ga ne može vidjeti, što je dakako posve u skladu s našim modelom opisivanja nadahnuća kao bitno vezanog za čovjekovo mjesto iskoraka s kojeg on uočava i pojmi stvarnosti koje u iracionalnom svijetu (svijetu bez racionalnog bića – promatrača) nemaju svoga utemeljenja. Takvo čitanje najmlađeg kanonskog evanđelja govori nam, dakle, nešto novo o nadahnuću, nešto više od onoga što se pod tim terminom podrazumijeva u redovitoj uporabi. Nadahnuće nanovo i uvijek savršenije uprisutnjuje već postignute korake u pojmljenju ili stvaranju. Poput oka koje svakog proživljenog jutra, pod kapom nebeskom, vidi svitanje, a ono mu se ipak svakog jutra učini novim i preplavljenim moću da ga tom novinom opčini. Baš poput tog svitanja, potpuno istog (a opet novog), nadahnuće, nakon tamnih noći, u kojima se ljudski duh hrvao sa svim poznatim džinovima neba, *vječnim svemirskim tijelima*, dolazi rasvijetliti stari tvrdi mrak, dolazi, promjenu blaženu donoseći!

Ono što, u biti, ovdje o nadahnuću želimo izreći jest njegovo obilježje ili mogućnost da razbije obmanu o potpunom svladavanju davnih prijepora i izazova. Nebitno je radi li se o osobnom rastu ili o stupnjevitom razvitku ljudskih civilizacija, nadahnuće je ono koje nas spašava od zablude da su sve nedoumice prošlih vremena danas nadiđene i da za njima ni ne vrijedi okretati pogled. Teške noći duha, tvrde kao ranoproljetna crnica iz koje djeluje kao da više nikad ništa neće moći niknuti, dokaz su da je okretanje potrebno. Besprijeckorno lijepa svitanja, nevjerojatna poput prvih

izdanaka sitnoga korova, dokaz su da je okretanje vrijedno. U jednom si se trenutku svoga života susreo s nekakvom ugrozom smisla i na nju si tada pronašao, svome stanju prigodan, odgovor i rana se u tebi zacijelila. Svoj odgovor poznaješ – on je sada tvoj ožiljak, no kao klasičan ožiljak zapravo ne funkcionira. U nadolazećem, potpuno neodređenom vremenskom razdoblju (godine, desetljeća, *dvadesetljeća*), tvoje se stanje izmijenilo i pretpostavke prvotnog odgovora više ne nose sa sobom jednaku vrijednost za tebe – tkivo koje okružuje ožiljak, izraslo je ili ostarjelo i on je sada neprijatan, svrbi te. *Bez* nadahnuća, živio bi u krajnjoj tjeskobi, ali onoj neosvijestenoj. Onoj koja je posljedica oslanjanja na, nekad adekvatne, a danas nezrele, odgovore. Onoj koja je posljedica straha od češanja davnoga ožiljka koji, čini se, bez prestanka svrbi i žari. Ali s nadahnućem, straha od propitkivanja starih rješenja nema. S nadahnućem znaš da je prokop neudobno zaraslih ožiljaka vrijedan, jer će nakon toga rana opet zarasti, primjerenije novom obliku tijela kojem pripada. S nadahnućem znaš da iz ožiljka još uvijek vrijedi krvariti; da preko davno prijeđenog polja, pa makar se na njemu i dalje ocrtavaju tvoje stope, još uvijek vrijedi marširati; da na tom polju, na kojem je zimus uvenulo sve bilje i mjesecima bilo utabavano teškim i hladnim snjegovima, svakog proljeća još uvijek niče korov. Poput svitanja, poput uvijek novog nebeskog stvaranja. Poput *spirale*, nadahnuće nam ulijeva uvijek novu perspektivu starih izlizanih pojmova. Rečeno umjetnički relevantnijim izričajem: nadahnuće opće poznatim imenima, kategorijama, razumski domišljenim pojedinostima, dodaje boju novog značenja i vraća nas na mjesto s kojeg smo na put ljudskog pojmljenja prvotno i pošli. Mjesto primordijalnog susreta s čovjekovim *iskorakom*. Taj iskorak, umjetnik (ali ne isključivo on, već i svaki čovjek što se guši u gustoj i teškoj noći) gleda u lice i prihvaćajući dinamičnu snagu nadahnuća – stvara. Neumorno.

U nadi da će, nakon svega gore izrečenog, ona biti ispravno shvaćena i dobrodušno prihvaćena, na kraju donosimo i jednu pjesmu, koja ima sve to dočarati, makar približno, poetski.

Odveć kritički nazubljenim čitateljima savjetujemo da na jedno oko zažmire na činjenicu da je pjesma napisana sestrinskim jezikom jeziku na kojem je napisan ostatak ovog slobodoumnog eseja. Tomu je tako iz posve jednostavnog razloga jer su tekst eseja i tekst pjesme nastajali odvojeno, premda iz jednog jedinstvenog, mučnog promišljanja.

SPIRALA NOĆI

Ovog je jutra procvetao kukolj
i ta klicanja mi srca tek su vrisnotina semenu.
Sva je volja sada, zna se, sklona nervozni, kojoj
pristaje misao bolje šanse za mistagoški odgoj.
Cele sam noći okretao Pluton.
I sad se trza – ko će pristati na promenu?

Puca oko na isto staro svitanje
ali je sveža rana tamo gde nebo stoji.
Kuca iz nutrine grudi pitanje:
kako sviće nešto što ne postoji?
Vrednote dana pravdaju posle
u kom maniru noć si visini davao.
Jedno-te-isto jutro je drugačije posve
kada tek se budiš i kad nisi ni spavao.

Trista snova tame poređaju
na papir kojim treba brege prevaliti.
Pisma nova uporno stara ubeđuju
da iz ožiljka još uvek vredi krvariti.
Prinudno naćimam život što pre

jer kobno lažu dobrostojeći proroci.

Navodno, ovde postoje moje stope

ali od ove zore, postoje i koraci.

I tako jutra

ne gube volju.

Na novi način

prilaze starom.

Novi kukolj,

na istom polju,

ali ovog puta

s puno gušćom travom.

Pjesma SPIRALA NOĆI pisana je ekavicom jer je autor dio zajednice Hrvata Bunjevaca iz Subotice. Ovu pjesmu posvetio je svim Hrvatima koji žive na području Republike Srbije.